ئوسمىنىڭ تېگى ئالتۇن

(سىياسەتنامە)

شىنجاڭ گۈزەل سەنئەت ـ فوتو سۈرەت نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۈن ـ سىن نەشرىياتى

كلاسسىكلار گۈلىستانى

ئۈمىدنىڭ تېگى ئالتۇن

(سىياسەتنامە)

پىلانلىغۇچى: مۇرات ئېلى

باش تۈزگۈچى: ئادىل مۇھەممەت

تۈزگۈچى: ئابدۇلھەمىد ياسىن

شىنجاڭ گۈزەل سەنئەت ـ فوتو سۈرەت نەشرىياتى

شىنجاڭ ئېلېكتىرون ئۈن ـ سىن نەشرىياتى

图书在版编目（CIP）数据

乐观能获金：维吾尔文 / 阿迪力·穆罕默德主编. —乌鲁木齐：新疆美术摄影出版社：新疆电子音像出版社，2009.3

（经典之花系列丛书）

ISBN 978-7-80744-777-1

I. 乐… II. 阿… III. 维吾尔族—谚语—汇编—中国—维吾尔语（中国少数民族语言） IV. I277.7

中国版本图书馆 CIP 数据核字（2009）第 024499 号

从书名　经典之花系列丛书
本册书名　乐观能获金
策　　划　穆拉提·伊力
主　　编　阿迪力·穆罕默德
编　　著　伊米提·亚森
责任编辑　艾尼瓦·库迪力克
特约编辑　哈斯亚提·依不拉音
责任校对　克尤木·吐尔逊

出　　版　新疆美术摄影出版社
　　　　　新疆电子音像出版社
地　　址　乌鲁木齐市西虹西路 36 号
邮　　编　830000
发　　行　新疆维吾尔自治区新华书店
印　　刷　新疆新华印刷厂
开　　本　880×1230 毫米　1/32
印　　张　3.125
版　　次　2009 年 3 月第 1 版
印　　次　2009 年 3 月第 1 次印刷
书　　号　ISBN 978-7-80744-777-1
定　　价　9.90 元

（书中如有缺页，错页及倒装请与工厂联系）

مەجمۇئە ئىسمى: كلاسسىكلار گۈلىستانى
كىتاب ئىسمى: ئۆمىدنىڭ تېگى ئالتۇن
پىلانلىغۇچى: مۇرات ئېلى
باش تۈزگۈچى: ئادىل مۇھەممەت
تۈزگۈچى: ئابدۇلھەمىد ياسىن
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەنۋەر قۇتلۇق
تەكلىپلىك مۇھەررىرى: خاسىيەت ئىبراھىم
مەسئۇل كوررېكتورى: قەييۇم تۇرسۇن

نەشرىيات: شىنجاڭ گۈزەل سەنئەت - فوتو سۈرەت نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۈن - سىن نەشرىياتى

ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى شىخۇڭ غەربىي يولى 36 - نومۇر
پوچتا نومۇرى: 830000
تارقاتقۇچى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
باسقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتى
فورماتى: 880×1230 ميللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 3.125
نەشرى: 2009 - يىل 3 - ئاي 1 - نەشرى
باسمىسى: 2009 - يىل 3 - ئاي 1 - بېسىلىشى
كىتاب نومۇرى: ISBN 978-7-80744-777-1
باھاسى: 9.90 يۈەن

(باسما ۋە بەت تۈپلەشتە خاتالىق كۆرۈلسە زاۋۇت بىلەن ئالاقىلىشىڭ)

تۈزگۈچىدىن

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن، تارىختا ئۆتكەن مەشھۇر كلاسسىكلارنىڭ ئەخلاق - پەزىلەت، تەلىم - تەربىيىنى ئاساسىي مەقسەت قىلىپ يازغان ئەسەرلىرى زامانىنىڭ ئۆتۈشى، كىشىلەر ئاڭ سەۋىيىسىنىڭ ئۆسۈشى بىلەن يەنىمۇ ئۆز قىممىتىنى نامايان قىلىپ كەلمەكتە. ئۇلاردا ئالغا سۈرۈلگەن ئىلغار ئىدىيىلەر، ئەخلاقىي دەۋەتلەر قەدىمكى دەۋردىلا ئەمەس، بەلكى بۈگۈنكى دەۋردىمۇ ئۆز رولىنى جارى قىلدۇرۇپ، جەمئىيەتنىڭ ئىجتىمائىي ئەخلاق قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە بەلگىلىك رول ئوينىماقتا. بىز دەۋر قەدىمگە ماسلىشىش، تارىختا ئۆتكەن مۇتەپەككۇرلارنىڭ ھاياتىي پائالىيىتى ۋە ئىجادىي ئەمگەكلىرى ئارقىلىق ئەۋلادلارنىڭ مەنىۋى جەھەتتىن يۈكسىلىشىگە ئىلھام بېرىش مەقسىتىدە، كلاسسىكلار قەلىمىگە مەنسۇپ بولغان ئەسەرلەر ئىچىدىن دىداكتىك مەزمۇن ئاساسىي ئورۇندا تۇرىدىغانلىرىنى تاللاپ «كلاسسىكلار گۈلىستانى» ناملىق بۇ مەجمۇئەنى تۈزدۇق. دىققىتىڭىزگە سۇنۇلۇۋاتقان «ئۇمىدنىڭ تېگى ئالتۇن» دېگەن كىتابتا سالجۇقىيلار سۇلالىسىنىڭ جامائەت ئەربابى ۋە ئالىمى نىزامۇل مۇلك (؟ — 1092) نىڭ ھاياتى ۋە «سىياسەتنامە» ناملىق ئەسىرى ئۆزگىچە ئۇسلۇبتا بايان قىلىندى.

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

— بولدى ئىشلىمەيمەن، — ئەدەبىيات كىتابىدىكى تاپشۇرۇقلىرىنى بىر ئوبدان ئىشلەپ بولۇپ، ماتېماتىكا كىتابىدىكى تاپشۇرۇقلىرىنى ئىشلەپ ئولتۇرغان قىزىمنىڭ بىردىنلا ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشى دىققىتىمنى تارتتى. مەن ئۇنىڭ ئۈمىدسىزلىك قاپلاپ تۇرغان چىرايىغا قاراپ قويۇپ:

— نېمىشقا ئىشلىمەيسىز قىزىم؟ — دەپ سورىدىم. ئۇ تۇمشۇقىنى ئۈمچەيتكىنىچە:

— بەك تەسكەن، قايتا - قايتا ئىشلەپمۇ ئىشلىيەلمەيۋاتسام، — دېدى.

— ئۇنداقتا مەن چۈشەندۈرۈپ قويسام بولىدىغۇ؟

— بولدى، ئىشلىمىگەنگە نېمە بولاتتى؟...

قىزىمنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ تۇرۇپ قالدىم. ئۇنىڭ ئۈمىدسىزلىك پاتقىقىغا پاتقان ھالىتى مېنى چۆچۈتۈپ قويدى. «ئىشلىمىگەنگە نېمە بولاتتى» دېگەن سۆز بىلەن «قانداقلا قىلىپ بولمىسۇن چوقۇم ئىشلەيمەن» دېگەن سۆزنىڭ ئوتتۇرىسىدا نەقەدەر زور پەرق بار - ھە. گەرچە ئۇ تېخى كىچىك، ئەمدىلا مەكتەپ يېشىغا توشقان سەبىي بالا بولسىمۇ بۇ دېگەن ئىرادە، ئۈمىد مەسىلىسى، خاراكتېر مەسىلىسى ئەمەسمۇ؟ كىچىكىدىن تارتىپ چوقۇم قىلالايمەن دەيدىغان جاھىللىق بىلەن ئەمەس، ئۈمىدسىزلىك ھاڭلىرىنىڭ گىرۋەكلىرىدە يۈرگەن ئەۋلادلاردىن نېمىنى كۈتكىلى بولسۇن؟ بۇلارنى ئويلىغىنىمدا

ئىختىيارسىز قەلبىم ئەنسىرەش ئىزتىراپلىرىدا پۇچىلاندى. ئەجدادلىرىمىز ئۈمىدۋارلىق ئىلكىدە غايە بىلەن ياشىغان ھاياتىنىڭ ھەقىقىي مەنىلىك ھايات ئىكەنلىكى، ئۈمىدسىزلىكنىڭ ئۆمۈرنىڭ بەرىكىتىنى كەتكۈزىدىغان شەيتان ئىكەنلىكىنى، ئۈمىدسىزلىك باياۋانلىرىدا چوڭ بولغان ئەۋلادلارنىڭ ئاخىرىدا يەر شارىغا يۈك بولۇپ، ئۆزىنىمۇ، ئۆزگىنىمۇ خۇش قىلالماي ماڭقۇرتلارچە ياشاپ ئۆتىدىغانلىقى كۆپ كىتابلاردا قەيت قىلىنغان. توغرا، ئۈمىد دېگەن روھنىي ئوزۇق، ئۈمىدۋارلىق دېگەن ھاياتلىقنى گۈللىتىدىغان قۇياش نۇرى!

قىزىمنىڭ كىچىك تۇرۇپ بۇنچە ئاسان ۋاز كېچىدىغان، ئۈمىدسىز كەيپىياتىدىن راستتىنلا چۆچۈپ قالدىم. قانداق قىلىش كېرەك؟ ئۇنىڭ ھاياتقا ئۈمىدسىز نەزەر بىلەن قارايدىغان زەيىپانە ئەۋلاد بولۇپ قېلىشى مېنىڭ كۆتكەن ئارزۇيۇم ئەمەسقۇ؟ ياق، قىزىم بىر جاسارەتلىك ئەۋلاد بولۇشى كېرەككى ئەجدادلارنىڭ روھى خۇش بولغىدەك. توغرا، نېمىگە قاراپ تۇرىمەن، ھازىردىن باشلاش كېرەك. ئۇنىڭ مۇشۇ ياش نوتا ۋاقتىدىن تارتىپ تەربىيىلىشىم، ئېگىلمەس - پۈكۈلمەس خاراكتېر يېتىلدۈرۈشۇم كېرەك. سەللا چوڭىيىپ، قاتايغان دەرەخكە ئايلانسا ئۇنىڭغا ھەرقانداق تەربىيىمۇ بىھاجەت بولۇپ قالىدۇ. ھازىردىن تارتىپ باشلىشىم كېرەك.

شۇلارنى ئويلىغىنىمدا قىزىمنىڭ ھەركۈنى ماڭا «چۆچەك ئېيتىپ بېرىسەن» دەپ تەلمۈرۈپ تۇرۇۋالىدىغان، قانچە كۆپ چۆچەك ئېيتىپ بەرسەم قانماي ئاڭلايدىغان ھالىتى كۆز ئالدىمغا كەلدى ۋە بىردىن ئۇنىڭغا غايە، ئېتىقاد تەربىيىسى بېرىدىغان، ئۈمىدۋارلىق بەخش ئېتىدىغان ئۇسۇلنى تاپقاندەك بولدۇم.

ئاندىن كىرىپ كىتاب جاھازامنى ئاختۇرۇشقا باشلىدىم. «مۇسۇلمانلارنىڭ ھۆكۈمدارلىق يولى» (سىياسەتنامە) دېگەن كىتاب قولۇمغا چىقىشى ھامان كۆز ئالدىم يورۇپ، قىزىمنىڭ ئۈمىدسىزلىك، روھسىزلىقىغا باپ كېلىدىغان ئېسىل دورىنى تاپقاندەك بولدۇم ۋە كۈلۈمسىرىگەن پېتىم ئۇ كىتابنى ئېلىپ قىزىمنىڭ ئويۇنچۇقلىرىنىڭ يېنىغا قويۇپ قويدۇم. ئاندىن ئۇنى كۆزەتكەچ ئىشلىرىمنى قىلدىم. ئۇنىڭغا تاپشۇرۇق ئىشلەشنىڭ، ئىشلىيەلمىسە سوراپ، بەل قويۇۋەتمەستىن تىرىشىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى سۆزلەپ ئولتۇرمىدىم. بىر چاغدا ئۇ دېگەندەك ھېلىقى كىتابنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە قىزىقسىنغان ھالدا قولىغا ئېلىپ كۆرۈشكە باشلىدى. ئاندىن يېنىمغا كېلىپ:

— دادا، بۇ نېمە كىتاب؟ — دەپ سورىدى.

ئۇنىڭدىن دەل شۇ سوئالنى كۈتۈپ تۇرغان مەن خۇشال بولدۇم ۋە قىزىمنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ ئالدىرىماي:

— بىلگۈڭىز كېلىۋاتامدۇ، قىزىم؟ — دەپ سورىدىم.

— ھەئە، — دېدى ئۇ يەنە ماڭا چېكىتتەك كۆزلىرىنى قاداپ تۇرۇپ.

— بۇ كىتابچۇ، قىزىم، شەرق دۇنياسىنى ئاجايىپ لەرزىگە سالغان كاتتا ئەسەر، ئۇلۇغ سەلجۇقىيلار سۇلالىسىنىڭ مەشھۇر ۋەزىرى نىزامۇل مۇلكنىڭ «مۇسۇلمانلارنىڭ ھۆكۈمدارلىق يولى» يەنى «سىياسەتنامە» دېگەن كىتاب. بۇ كىتابتا نۇرغۇن ھېكايە، ھېكمەتلەر بار.

— ۋاھ، شۇنداقمۇ، ئۇ نىزامۇل مۇلك دېگەن قانداق كىشى؟ — قىزىمنىڭ مېنى توختىماي ھېكايە سۆزلىتىدىغان سەۋەبى سوئاللىرى يەنە باشلاندى. ئەمما مەن بۇنىڭدىن شادلانماقتا

ئىدىم.

ــــ دۇنيادا كىتاب يازغان نۇرغۇن ئادەملەر بار، قىزىم. ئەمما ئۆز دېگەنلىرىنى ئەمەلىيىتىدە ئىسپاتلاپ بولۇپ ئاندىن كىتاب يازغان كىشىلەر ساناقلىقلا. مانا بۇ نىزامۇل مۇلك بولسا شەرق مەرۋايىتىدەك چاقنىغان بۇ كىتابىنى پۈتۈن ئۆمرىدە توپلىغان تەجرىبىلىرىنى قايتا - قايتا تەھقىقلەپ، يۈرەك قىنىنى سەرپ قىلىپ يېزىپ چىققان. ئۇنىڭ ئەسلىي ئىسمى ئەبۇ ئەلى ھۇسەين. تەخەللۇسى نىزامۇل مۇلك. ئۇ مىلادىيە 1018 - يىلى بەيھەقىيە ئۆلكىسىدىكى بىر دېھقان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۇنىڭ يىگىتلىك دەۋرىدىكى ھاياتى ھەممىگە تونۇشلۇق. ئۇنىڭ ئاتىسى بەيھەقىيەدىكى يەرلىك كىشىلەردىن ئىدى. ئۇ تۇسقا كېلىپ باجگىر سالاھىيىتىدە غەزنەۋىلەر خانىدانلىقىغا خىزمەت قىلغان.

ھىجرىيە 431 - يىلى (مىلادىيە 1040 - يىللىرى) سۇلتان مەسئۇدنىڭ مەغلۇبىيىتى تۈپەيلىدىن خۇراسان سەلجۇقىيلارنىڭ قولىغا ئۆتكەندە ھۇسەيىننىڭ ئاتىسى ئوغلىنى ئەگەشتۈرۈپ غەزنىگە كەلدى. ھۇسەيىن غەزنەۋىلەر ھۆكۈمىتىدە بىر مەھەل خىزمەت قىلغان. ئەمما بىر قانچە يىلدىن كېيىن ئۇ بۇ جايدىن ئايرىلىپ، خۇراساندىكى سەلجۇقىيلارنىڭ ئاغا - ئىنى داھىيلىرى توغرول بەگ بىلەن چاغرى بەگ ھۆكۈمرانلىق ھوقۇقىنى بۆلۈشۈۋالغانىدى. توغرول بەگ غەربىي قىسمىنى ئىدارە قىلغان بولۇپ، ھۆكۈمرانلىق مەركىزى باغدادتا تەسىس قىلىنغانىدى؛ چاغرى بەگ شەرقىي قىسمىنى ئىدارە قىلىشقا مەسئۇل بولۇپ، ھۆكۈمرانلىق مەركىزى مەرۋىدە ئىدى. مىلادىيە 1062 - يىلى چاغرى بەگ ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن، توغرول بەگ ئالىي

ھۆكۈمرانغا ئايلاندى. چاغرى بەگنىڭ ئوغۇللىرى بولسا، ئاتىسىنىڭ ھوقۇقىغا ۋارىسلىق قىلىپ خوراسانىنىڭ ھۆكۈمرانلىرى بولۇپ قالدى.

بۇلارنى سىزگە سۆزلەپ بېرىشىم، قىزىم، نىزامۇل مۇلك دەل ئاشۇ چاغرى بەگنىڭ چوڭ ئوغلى ئالپ ئارسلان خاننىڭ كۆچلۈك ياردەمچىسى ئىدى. شۇنداق، ئالپ ئارسلان ئاتىسىنىڭ ئورۇنباسارى سۈپىتىدە شەرقىي خوراسانغا ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقاندا نىزامۇل مۇلكنىڭ ئۇنىڭ خىزمىتىدە بولۇۋاتقىنىغا ئۇزۇن يىللار بولۇپ قالغانىدى. چاغرى بەگ ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن پادىشاھلىق ئويلىمىغان يەردىن ئالپ ئارسلاننىڭ ئىنىسى سۇلايمانغا قالدى. بۇ خەۋەر خوراسانغا يېتىپ كەلگەندىن كېيىن ئالپ ئارسلان ئىنىسىغا ئىتائەت قىلىشنى خالىماي نىزامۇل مۇلكنىڭ كۆچلۈك قوللىشى بىلەن ئۆزىنى توغرول بەگنىڭ ۋارىسى دەپ ئېلان قىلدى. ئالپ ئارسلاننىڭ پادىشاھ بولۇشىغا ئۇنىڭ كۆپلىگەن تۇغقانلىرى نارازى ئىدى. ئاقىۋەت ۋەزىر نىزامۇل مۇلكنىڭ ھەمراھلىقىدا ئالپ ئارسلان ئۆزىنىڭ ئىككى تاغىسى، يەنى رەي شەھىرىنى زورلۇق بىلەن ئىگىلىۋالغان شىھابۇددەۋلە ۋە ھىرات ۋالىيسى ياقۇب بىلەن ئۇرۇش قىلدى. ئاخىرىدا ئالپ ئارسلان غالىب كېلىپ ئۇلارنى تىز پۈكتۈردى.

نىزامۇل مۇلكنىڭ ياردەملىشىشى، كۆچلۈك ئىستراتېگىيىلىك تەدبىرلىرى ئاستىدا ئالپ ئارسلان ماۋەرائۇننەھر رايونى ۋە خوراساننىڭ ۋەزىيىتىنى ئىزىغا چۈشۈرگەندىن كېيىن ئەرمىنىيە ۋە شەرقىي رىم زېمىنىغا ئۇرۇش قوزغىدى. نىزامۇل مۇلكنىڭ ئىستراتېگىيە جەھەتتىكى

دائالىقىدىن 10 يىلغا يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدىلا سەلجۇقىيلار شۇلالىسىنىڭ زېمىنى ھازىرقى ئىران، ئافغانىستان، پاكىستان، ماۋەرائۇننەھر (قازاقىستاننىڭ جەنۇبى، ئۆزبېكىستان، قىرغىزىستان، تۈركمەنىستان، تاجىكىستان)، جەنۇبىي كاۋكاز (گىرۇزىيە، ئەرمىنىيە، ئەزەربەيجان)، داغىستان، ئاناتولىيە (تۈركىيە)، ئىراق، سۇرىيە، پەلەستىن، لىۋان، ئوتتۇرا دېڭىزنىڭ شەرقىدىكى تاقىم ئاراللار، ئىئوردانىيە، سەئۇدى ئەرەبىستانى، ئومان، بەھرەين، قاتار، كۇۋەيت، ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكى قاتارلىق جايلارغىچە كېڭەيدى.

دېمەك، قىزىم، بىر دېھقان ئائىلىسىدىن كېلىپ چىققان نىزامۇل مۇلك ئۇمىدۋارلىقى ۋە ئېگىلمەس - سۇنماس روھى بىلەن ئۆمرىدە ئالىپ ئارسلان ۋە مەلىك شاھقا خىزمەت قىلىپ ۋەزىرلىكنى ئۆتىگەن مەزگىلدە غەربتە ئاناتاكىيە (تۈركىيە)دىن شەرقتە قەشقەرىيەگىچە بولغان كەڭ سەلجۇقىيلار زېمىنىنى قولىغا ئېلىپ باشقۇردى ۋە بۇ پايانسىز زېمىندا يۈز بەرگەن كۆپلىگەن ۋەقەلەرنى ئىدىتلىق بىر ياقلىق قىلدى. خەلىپىلىككە قارىتا قوللىنىلغان سىياسەتلەرنىمۇ نىزامۇل مۇلك تۈزۈپ چىققان بولۇپ، ئۇ ئۆز ئۆمرىدە ناھايىتى ئۇمىدۋارلىق بىلەن ياشىغان ھەم ھەرقانداق قىيىنچىلىققا ئۇچرىسا قىلچە بەل قويۇۋەتمەستىن ئەقىل ئىشلىتىپ ئوڭۇشلۇق ھەل قىلغان. شۇنداقلا ئۆزى تۈزگەن ھۆكۈمدارلىق ئۇسۇللىرىنى يىغىنچاقلاپ 22 يىل ۋاقىت سەرپ قىلىش ئارقىلىق مۇسۇلمانلارنىڭ ھۆكۈمدارلىق يولى دېگەن بۇ كىتابنى يېزىپ چىققان. بۇ كىتاب يەنە «نەسىھەتۇل مۇلك» دېگەن نام بىلەنمۇ كەڭ جاھانغا تارقىلىپ، نۇرغۇن داڭلىق ئالىم، ھۆكۈمدارلار بۇ كىتابنى ۋە بۇ كىتابتىكى

此为试读，需要完整PDF请访问： www.ertongbook.com

مەزمۇنلارنى ئۆگەنگەن.

— دادا، ئۇنداقتا بۇ كىتاب ئەسلىي قاچان يېزىلغان؟ قانچە چوڭلۇقتا يېزىلغان؟

— ئوماق قىزىم، توغرا ئېيتتىڭىز، بۇ كىتابنىڭ مەزمۇنلارنى بىلىشتىن ئاۋۋال بۇ كىتابنىڭ قۇرۇلمىسى ھەققىدە چۈشەنچىگە ئىگە بولغۇڭ كېلىۋاتىدۇ ـ ھە؟ بۇنچە سۆزلەۋەرسەم زېرىكمەمسىز؟

— نەدىكى زېرىكىش، تېزراق سۆزلەڭا، نىزامۇل مۇلكنىڭ بۇ كىتابى ھەققىدە شۇنداق بىلگۈم كېلىۋاتىدۇ.

— ھە ماقۇل، قىزىم. نىزامۇل مۇلكنىڭ ئۆز دەۋرى ھەققىدە يازغانلىرى كۆپىنچە ئالىپ ئارسلان ھۆكۈمرانلىق قىلغان مەزگىلدىكى ۋەقەلەر بىلەن مۇناسىۋەتلىك. بىرىنچى بۆلۈمدىكى مەلىك شاھ زامانىسىدىكى ئىشلار تىلغا ئېلىنغان يېگانە مەزمۇن 33 ـ بابنىڭ ئىككىنچى بۆلىكى بولۇپ، بىز سەمەرقەند ۋە ئۆزكەنتكە بارغىنىمىزدا دېگەن بۇ جايدا كۆرسەتكىنى تارىختىكى ھىجرىيە 481 — 472 ـ يىللىرى، مىلادىيە 1088 — 1089 ـ يىللاردىكى ئاشۇ ئۇرۇش بولسا، ئۇھالدا مەزكۇر ئەسەر مىلادىيە 1088 ـ يىلىدىن تارتىپ 1091 ـ يىللار ئارىلىقىدا يېزىلغان.

يەنە قىزىم ئاڭلاڭ، مەزكۇر ئەسەرنى تۆۋەندىكىچە يىغىنچاقلاشقا بولىدۇ.

تەكلىپلەر: 1 ـ، 2 ـ بابتىكى مۇقەددىمە ۋە پادىشاھنىڭ ئىمانى ھەققىدىكى تەبلىغى، 44 ـ بابتىن، 47 ـ بابقىچە بولغان تارىخىي ۋەقەلەرنى ھېسابقا ئالمىغاندا، قالدى بابلار بىردەك پادىشاھنىڭ قابىلىيىتى ۋە مەسئۇلىيىتىگە دائىر ئەمەلىي كۆرسەتمە بىلەن باشلىنىدۇ. شۇنداقلا بۇ ئەسەر ئادەمنى

ئوخلىتىپ قويىدىغان كونىچە ئۇسلۇبتىكى پەند ـ نەسىھەتلەرگە پەقەت ئوخشىمايدۇ. بۇ ئەسەردىكى مەيلى پەندىنامە بولسۇن، مەيلى ئۇزۇندە ـ رىۋايەتلەر بولسۇن، چوڭقۇر بەدىئىي ئىستىبدات ئاساسىدا يېزىلغان. بۇ ئەسەردە يەنە باھا ۋە مۇھاكىمە، نەزەرىيىلەر پادىشاھلارنىڭ، شۇنداقلا ھوقۇق تۇتقانلارنىڭ ئۈرنەك قىلىشىغا تولىمۇ باب كېلىدىغان مەزمۇنلار بار.

دېمەك ئاڭلاپ تۇرۇپسىز قىزىم، نىزامۇل مۇلك ئۆز ئۆمرىدە تۆت ـ بەش ئادەممۇ بىرلىشىپ پۈتكۈزەلمەيدىغان ئىشلارنى قىلىپ شانلىق مىراسلارنى قالدۇرۇپ كەتكەن. سىزدىن سوراپ باقاي، ئۇنىڭ شۇقەدەر زور نەتىجە قازىنالىشىدا نېمە سەۋەب بار؟

— دادا، مەندىن ئىمتىھان ئېلىۋاتامسىز؟ مەنمۇ ئەمدى چوڭ بولدۇم، سىزنىڭ سوئالىڭىزغا جاۋاب بېرەلەيمەن. نىزامۇل مۇلك ئۆزى بىر دېھقاننىڭ بالىسى بولسىمۇ ھەرقانداق قىيىنچىلىقتا ئۈچرىسا قىلچە بوشاشماستىن ئالغا ئىلگىرىلەپ، زور چىدام ۋە غەيرەت بىلەن ياشاپ ئالەمشۇمۇل نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرگەن. ئۇنىڭ بۇ نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرەلىشى، پۈتۈنلەي ئۇنىڭ تىرىشچانلىقى ھەم ئېگىلمەس ـ سۇنماس ئىرادىسىنىڭ بولغانلىقىدىن بولغان.

— رەھمەت قىزىم، ئەقلىڭىزگە بارىكاللا.

— دادا، بولدى ماختىماي، ئاخىرىنى، كىتابتا بايان قىلىنغان قىزىقارلىق ھېكايەتلەرنى ئېيتىپ بېرىڭە.

قىزىمنىڭ يەنە جاھىللىقى تۇتتى. ئەمما ئەمدى ئۇنىڭ رايىغا بېرىۋەرسەم بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ توختىۋالدىم ۋە ئۇنىڭغا قاراپ مېھرىبانلىق بىلەن:

— قىزىم، ھېكايىنى ئاڭلاشتىكى مەقسىتىڭىز نېمە؟

— ۋايجان، ئۇنتۇپ قاپتىمەن. خەپ، سىزمۇ چۈشەندۈرۈپ قويماڭ، كىتابنى قايتا كۆرۈپ ئاشۇ تاپشۇرۇقلىرىمنى ئىشلەپ تۈگەتمەي قويمايمەن. ئاندىن سۆزلەپ بېرىدىغانسىز، دادا؟

— ئەلۋەتتە، ئەقىللىق قوزام، ئەمىسە تاپشۇرۇقىڭىزنى ئىشلەپ تۈگىتىڭ، ئاندىن سىزگە چوقۇم كىتابتىكى قىزىقارلىق ھېكايىلەرنى سۆزلەپ بېرىمەن.

* *

قىزىمنىڭ تاپشۇرۇقنى ئىشلەيدىغان بولغانلىقى ئۇنىڭدا مۇستەھكەم ئىرادىنىڭ تىكلەنگەنلىكىنى بىلدۈرمەيتتى. ئۇ ھازىرچە نىزامۇل مۇلكنىڭ تىرىشچانلىقى، ئۇلۇغۋار غايىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش يولىدا قانچە توسالغۇلار بولسىمۇ باش ئېگمەي قالمايدىغان ئادەملىكىنى، ئۇ يازغان كىتابنىڭمۇ قانداقتۇ ئۆيگە سولىنىۋېلىپ ئىزدىنىپ ئولتۇرۇپلا پۈتكەن كىتاب بولماستىن بىر - بىرلەپ ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزگەن سەرگۈزەشتىلىرى ئاساسىدا يېزىلغان ئۆمۈر داستانى، مۇسۇلمانلارنىڭ ھەقىقىي ئۆرنەك ئۈلگىسى ئىكەنلىكىنى بىلىپ ئۇنىڭ ئىچىدىكى ھېكايەتلەرگە قىزىقتى. شۇنداق، مەن ئەمدى بۇ پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇشۇم كېرەك. قىزىقارلىق ھېكايىلەر ئارىسىدا ئۇنى ئۇنىسىز ھالدا تەربىيىلەپ، دۇنيا قارىشىنى يېتىلدۈرۈپ، غايىلىك ئادەم بولۇشقا يېتەكلىشىم زۆرۈر.

مەن شۇ ئويلىرىم بىلەن بۇ بىباھا كىتابنىڭ ئالتۇن قۇرلىرىنى بىر - بىرلەپ ۋاراقلاشقا باشلىدىم. ئاندىن قىزىمغا ئېيتىدىغان جەۋھەرلەرنى، قىزىقارلىق تەپسىلاتلارنى كۆڭۈل خاتىرەمگە تىزىۋالدىم. دەل شۇ چاغدا قىزىم خۇددى ئاسلاندەك يېنىمغا كەلدى ۋە:

— تاپشۇرۇقۇمنى ئىشلەپ بولدۇم. ئەمدى ۋەدىڭىزدە تۇرۇپ ئېيتىپ بېرەرسىز؟ — دېدى ئەركىلەپ.

— ماقۇل قىزىم، ئەمىسە ئوبدان ئاڭلاڭ، يەنە كېلىپ ئاڭلاپلا بولدى قىلىشقا رۇخسەت يوق. ھېكايە ئاخىرىدا سوئال بار.

— ماقۇل، ئەمما سىزگە دەپ قوياي، مەن ئۇخلاپ قالغان ھامان توختىتىڭ، بولمىسا ئەتە جاۋاب بېرەلمەي قالىمەن.

— ھە، ماقۇل، باشلىدىم ئەمىسە، — قىزىم يەنە قۇچىقىمدا تىنىق كۆزلىرىنى ماڭا تىكىپ، ئاسلاندەك يېنىك يۇشۇلداپ ئولتۇردى. مەن ھېكايەمنى باشلىدىم.

ھازىر سىزگە سۆزلەپ بېرىدىغان ھېكايىنىڭ ماۋزۇسى «يالغانچى ۋەزىرلەر ۋە گاس پادىشاھ». بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشاھ ئۆتكەن بولۇپ، ئۇ ئەلنى ئەدلى ـ ئادالەت بىلەن باشقۇرۇشنى ئويلايدىكەن ـ يۇ، بىراق قۇلىقى گاس بولغانلىقى ئۈچۈن، مەنسەپدارلار بۇنىڭدىن پايدىلىنىپ، ئەرز ـ شىكايەتكە كەلگەنلەرنى قاقتى ـ سوقتى قىلغانىنىڭ ئۈستىگە سۆزلىرىنى پادىشاھقا توغرا يەتكۈزۈشمەيدىكەن. بۇنداق بولۇۋەرسە ئاقىۋەت نېمە بولىدۇ؟ ئەلدە تەپرىقىچىلىك ئاۋۇپ، مۇناپىق ئەمەلدارلار، نەپسانىيەتچى بەگلەر خەلقنىڭ بېشىغا دەسسەيدۇ. شۇنداق ئەمەسمۇ، قىزىم؟ ئەمما پادىشاھ ۋاقىت ئۆتكەنسېرى بۇنى بايقاپ قاپتۇ. ئۇ ئۆز يېنىدىكى نەپسانىيەتچى ئەمەلدارنىڭ ھەق ـ ناھەقنى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋېتىدىغانلىقىنىڭ ئۇنۇملۇك ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن شۇنداق ئەپچىل بىر چارە ئويلاپ چىقىپتۇكى، ھەرقانداق ئەمەلدارمۇ ئەرز قىلىپ كەلگەنلەرنى توسۇۋالالمايدىغان، ئۆزىنىڭمۇ گاسلىقى بىلىنمەيدىغان بوپتۇ. يەنى ئۇ دەرگاھىدىكى قاراۋۇلنى چاقىرتىپ دەپتۇكى:

— ھۇزۇرىمىزغا ئەرز قىلىپ كەلگەنلەرنى بۇنىڭدىن كېيىن ئۆزىمىز سورايمىز. لېكىن ئېيتىپ قوياي، ئەرز - داد بىلەن كەلگەنلەر پەقەت قىزىل كۆڭلەك كىيىپ كەلسۇن.

ھەرەم قاراۋۇلى قوبۇل كۈنلىرى ئەرز - داد بىلەن كەلگەنلەرنى كۆرۈش خانا ئالدىدىكى مەيدانغا يىغىپ، ئاندىن پادىشاھ ئۇلارنىڭ ھۇزۇرىغا چىقىپ بىر - بىرىدىن چاقىرىپ ئەرز - دادىنى ئاڭلايدىغان بولۇپ قاپتۇ. بىر كۈنى ۋەزىرى ئەزەم پادىشاھتىن پۇرسەت تېپىپ سوراپتۇ.

— بۇنداق قىلىشىڭىزنىڭ سەۋەبى نېمە؟ — پادىشاھ جاۋاب بېرىپتۇ:

— بۇنداق قىلىشقا مۇلازىملار ۋە مەنسەپدارلارنىڭ دوزاخ ئازابىدىن قورقماي يالغان سۆزلەشلىرى سەۋەب بولدى.

— قېنى ئېيتىڭە، قىزىم، ئامال تېپىپ نەپسانىيەتچىلەرنىڭ ئەدىپىنى بېرىدىغان، پارىخورلۇق، نەپسانىيەتچىلىكنى مۇشۇنداق توسىيالايدىغان بۇنداق پادىشاھنىڭ دۆلىتى خاراب بولامدۇ؟

— ياق، دادا، خاراب بولمايدۇ.

— ئەمىسە قايسى خىسلەت ۋۇجۇدىمىزدا مۇستەھكەم ئورۇنلىشىشى كېرەككەن.

— ھە، بۇنى بىلەلمىدىمغۇ، دادا، ئۆزىڭىز ئېيتىپ بېرىڭە؟

— ماقۇل شەيتان قىزىم، ۋۇجۇدىمىزدا يالغانچىلىقتىن ئىبارەت ئەڭ ئەشەددىي بىر مەرەز بولماسلىقى كېرەك. ئۇقتىڭىزمۇ؟

— ئۇقتۇم، دادا، قېنى داۋامىنى...

— ھە ماقۇل، ئەمدى سىزگە «نەپسانىيەتچىلىكنىڭ

ئاقىۋىتى» دېگەن ھېكايىنى ئېيتىپ بېرەي. بەھرام گورنىڭ روست رەۋشەن ئىسىملىك ۋەزىرى بار ئىدى. پادىشاھ ھەممە ئىشنى ئۇنىڭ قولىغا تاپشۇرۇپ قويۇپ، ئۆزى كەيپ - ساپاغا بېرىلىپ كەتتى. روست رەۋشەن بۇنىڭدىن ئۆز مەنپەئىتى ئۈچۈن پايدىلىنىشنى نىيەت قىلدى ۋە لەشكەر باشلىقى ئامىلنى چاقىرىپ مۇنداق دېدى:

— پادىشاھ ھەزرەتلىرى ئەتىدىن - كەچكىچە ئوۋ بىلەن، كېچىلىرى بولسا كېچىنى كۈندۈزگە ئۇلاپ شارابخورلۇق ۋە گۈزەل نازىنىنلار بىلەن كەيپ - ساپا قىلىپ كۈن ئۆتكۈزۈۋاتىدۇ. مۇبادا دېگەنلىرىمنى قىلساڭ سېنىمۇ قۇرۇق قويمايمەن.

— جان دىلىم بىلەن، ھەزرىتى ۋەزىر ئەزەم، قېنى بۇيرۇڭ! — دېدى - دە، ئامىل ئىككى پۈكلىنىپ تەزىم قىلدى. بۇنىڭ بىلەن ۋەزىرنىڭ كۆڭلى تىندى ۋە ئامىلغا بۇيرۇدى:

— مەن كۆرسەتكەن ئادەملەرنى دەرھال زىندانغا تاشلا، مال - مۈلكىنى مۇسادىرە قىل!

— دېگىنىڭىزدەك بولىدۇ، جانابىي ۋەزىر ئەزەم! — دېدى ئامىل قول قوشتۇرۇپ. شۇندىن باشلاپ ئامىل ئادەملەرنى زىندانغا تاشلاشقا باشلىدى. ۋەزىر ئۇلاردىن كۆپلەپ پارا ئېلىپ قويۇپ بېرىۋەردى. ۋەزىر ئەزەم بارا - بارا خەزىنە باشلىقى بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ، ئاستا - ئاستا خەزىنىنىمۇ قۇرۇتتى. كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادىشاھ قوشۇن توپلىماقچى بولۇپ، خەزىنىنى ئېچىپ قارىسا ئۇنىڭ ئىچىدە بىر دىنار پۇلمۇ قالماپتۇ. پادىشاھ چۆچۈگەن ھالدا شەھەرنى ئايلىنىپ چىقتى. بازارلار، رەستىلەر، قەھۋەخانىلار... ھەممىسى قۇپقۇرۇق. بەھرام گورنىڭ بېشى قېتىپ، مۇشرىفنى چاقىرتىپ تانابىنى تارتتى:

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com